12. Mahler, M.S., Pine, R., & Bergman, A. (1975). The psychological birth of the human infant. New York: Basic Books. 320 p. [in English].

13. Main, M. (1996). Introduction to the special section on attachment and psychopathology: Overview of the field of attachment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64*(2), 237–243. [in English].

14. Minuchin, S. (1974). Families and family therapy. Cambridge, MA Harvard University Press. [in English].

15. Kochanska, G., Murray, K., Jacques, T.Y. et al. Inhibitory control in young children and its role in emerging internalization. Child. Dev., 67 (2), pp. 490–507. [in English].

Матеріал надійшов до редакції 13.09.2025 р.

УДК 376.1:159.9.072.43-056.36

Наталія Суховієнко,
кандидат педагогічних наук, логопед вищої категорії, сурдопедагог,
сертифікований гештальт-психотерапевт,
старший викладач кафедри початкової і спеціальної освіти
chrysantemum14@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-0528-9494
RecearcherID HNB-5934-2023

Інна Литвин,
кандидат педагогічних наук, логопед,
старший викладач кафедри початкової і спеціальної освіти
In.litvin19@vu.cdu.edu.ua
ORCID ID 0000-0002-8946-1449
Researcher ID MFJ-0381-2025

Nataliia Sukhoviienko,
PhD (Pedagogical Sciences), speech therapist of the highest category,
deaf educator, certified Gestalt psychotherapist,
Senior Lecturer, Department of Primary and Special Education

Inna Lytvyn,

PhD (Pedagogical Sciences), Speech Therapist,
Senior Lecturer, Department of Primary and Special Education

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
бул. Шевченка, 81, 18031, Черкаси, Україна

Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy,
81 Shevchenko Blvd., 18031, Cherkasy, Ukraine

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У КОРЕКЦІЇ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

NEUROPSYCHOLOGICAL APPROACH TO CORRECTION OF DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Анотація. У положеннях наукової статті наведено засадничі ідеї нейропсихологічного підходу в процесі корекційних заходів, спрямованих на покращення стану розвитку дітей із особливими освітніми потребами. Метою статті є теоретичний аналіз специфіки та переваг нейропсихологічного підходу для корекційної роботи із дітьми, зокрема, із мовленнєвими порушеннями, розладами дефіциту уваги та гіперактивності. Окреслено специфіку проблематики, її актуальність в сьогоденній гуманітарні науці і освіті. Методами дослідження є компаративістика, аналіз, систематизація, порівняння, які дали змогу проаналізувати, виділити ключові аспекти та систематизувати результати. Окреслено унікальність нейропсихологічного підходу, що полягає в його мультидисциплінарності. Розкрито суть нейропсихологічного підходу як такого, що визначає три енергетичні блоки головного мозку. Зазначено специфіку кожного блоку, їх фізіологічну локалізацію. Визначено базове положення підходу: різні мозкові структури є окремими ланками, на які треба здійснювати різний вплив. Сформульовано етапи нейропсихологічної корекції розвитку дітей із особливими потребами: первинна діагностика, створення індивідуального плану корекції, проведення занять зі стимуляції розвитку слабко розвинених функцій, моніторинг динаміки розвитку дитини. Виокремлено специфіку кожного з етапів для дітей із мовленнєвими порушеннями і СДВГ. Наведемо приклади методик нейропсихологічної корекції. Зазначено вектори розгляду проблеми нейропсихологічного підходу корекції розвитку. Зазначено роль нейропсихологічного підходу для корекції психотравмуючого впливу від воєнних подій. Доведено ефективність нейропсихологічного підходу для корекції розвитку дітей з

особливими потребами завдяки врахуванню глибинних нейрофізіологічних механізмів і глобальному позитивному впливу на різні сторони розвитку дитини.

Ключові слова: особливі освітні потреби; СДВГ; порушення мовлення; нейропсихологічний підхід; розвиток; нейрофізіологія.

Abstract. The provisions of the scientific article provide the basic ideas of the neuropsychological approach in the process of corrective measures aimed at improving the development of children with special educational needs. The purpose of the article is a theoretical analysis of the specifics and advantages of the neuropsychological approach for corrective work with children, in particular, with speech disorders, attention deficit and hyperactivity disorders. The specifics of the problem, its relevance in today's humanitarian science and education are outlined. The research methods are comparability, analysis, systematization, comparison, which allowed us to analyze and highlight key aspects and systematize the results. The uniqueness of the neuropsychological approach, which lies in its multidisciplinary nature, is outlined. The essence of the neuropsychological approach is revealed as one that defines three energy blocks of the brain. The specifics of each block, their physiological localization are indicated. The basic position of the approach is determined: different brain structures are separate links that should be influenced differently. The stages of neuropsychological correction of the development of children with special needs are formulated: initial diagnostics, creation of an individual correction plan, conducting classes to stimulate the development of poorly developed functions, monitoring the dynamics of the child's development. The specifics of each of the stages for children with speech disorders and ADHD are highlighted. Examples of neuropsychological correction methods are given. Vectors of consideration of the problem of the neuropsychological approach to the correction of development are indicated. The role of the neuropsychological approach for the correction of the psychotraumatic impact of military events is indicated. The effectiveness of the neuropsychological approach for the correction of the development of children with special needs is proven due to the consideration of deep neurophysiological mechanisms and the global positive impact on various aspects of the child's development.

Key words: special educational needs; ADHD; speech disorders; neuropsychological approach; development; neurophysiology.

Актуальність проблеми дослідження. Сучасна система спеціальної освіти все більше звертається до міждисциплінарних методів, які дають можливість не лише виявляти труднощі розвитку дітей з особливими освітніми потребами

(ООП), а й ефективно їх долати, що є важливим для підвищення якості життя дітей. Одним із таких напрямів є нейропсихологія. Нейропсихологічний підхід вивчає зв'язки між функціонуванням мозку та поведінковими, емоційними і когнітивними проявами. Проблеми дітей з ООП часто мають нейропсихологічну основу, і без її врахування корекційна робота залишається однобокою, а отже, малоефективною. Зростання кількості дітей із мовленнєвими порушеннями, РДУГ, обумовлює потребу у створенні ефективних корекційних програм на основі нейропсихологічної діагностики й інтервенцій.

Метою нейропсихологічного підходу є створення для дитини будь-яких можливостей і сприятливих умов, за умови будь-яких її проявів, для її повноцінної участі і залученості в типові ситуації [Сущенко, 2021 : 26]. Значущість нейропсихологічного підходу у корекції розвитку дітей із ООП полягає в інтеграції класичних нейропсихологічних концепцій із сучасними методами нейрореабілітації, сенсомоторного розвитку та когнітивного тренінгу. Особливу увагу приділено принципу поетапного формування функцій, що ґрунтується на ідеї нейропластичності – здатності мозку компенсувати пошкоджені або недостатньо сформовані функції.

В логопедії «компенсація» визначається як відновлення недорозвинутих чи порушених функцій шляхом задіяння збережених чи перебудови частково порушених функцій, завдяки чому відновлюється рівновага психічних процесів [Кашуба, & Стрілець, 2021 : 358]

Практичне втілення підходу реалізується через програми, що поєднують рухову активність, когнітивні завдання, емоційно-комунікативні вправи та біофідбек. Такий підхід дає змогу адресно працювати з порушеними ланками функціональної системи мозку дитини. До переваг нейропсихологічного підходу треба віднести індивідуалізацію, дистанційний супровід, застосування рухових методик.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Нейропсихологія дитячого віку сформувалася в 70-і роки XX століття завдяки А. Р. Лурії. На сьогоднішньому етапі розвитку науки нейропсихологічній підхід у корекції дітей із ООП тримає постійну увагу і розвивається українськими нейрофізіологами,

психологами і педагогами, серед яких О. Балашова, Н. Зверєва, М. Семаго, Н. Семаго, Г. Семенович, А. Сиротюк, В. Тарасун, О. Хомська. Прихильність до даного підходу у роботі із дітьми з мовленнєвими порушеннями демонструють дослідниці А. Лук'яненко, О. Ревуцька, М. Пархоменко та інші – вони доводять, що нейропсихологічний підхід дає можливість значно глибше зрозуміти походження мовленнєвих труднощів, зокрема в аспекті міжпівкульної взаємодії, латералізації функцій, розвитку праксису та гнозису. Це знання уможливлює створення індивідуальних корекційних програм, спрямованих не лише на розвиток мовлення, а й на гармонізацію базових регуляторних систем. Ця тема розглядалася та постійно розвивається як окремий напрям, а також в контексті комбінованого підходу із когнітивно-поведінкової терапії, зокрема для застосування при корекції РДУГ.

Метою статті є теоретичний аналіз специфіки та переваг нейропсихологічного підходу для корекційної роботи із дітьми, які мають особливі освітні потреби, зокрема, мовленнєві порушення, розлади дефіциту уваги та гіперактивності.

Методи дослідження. Щоб досягти поставленої мети, було застосовано методи компаративістики, аналізу, систематизації, порівняння, які дали змогу виділити ключові аспекти та систематизувати результати.

Результати дослідження. Унікальність нейропсихології полягає в її мультидисциплінарності, оскільки вона містить в собі знання, наукові моделі і теоретико-практичні напрацювання на межі психології, медицини, фізіології, неврології, біології, нейрофізіології, нейрохімії, експериментальної психології, фармакології, когнітивної психології та інших [Бенюк, 2022 : 15]. Дослідники І. Грицюк та С. Мілищук (2021) звертають увагу на одне із основних положень: «Одним із базових положень нейропсихології є те, що з певними мозковими структурами слід співвідносити не всю вищу психічну функцію як єдине ціле, а її окремі ланки (параметри, аспекти, фактори), реалізація яких здійснюється за допомогою відповідних нейрофізіологічних процесів» [Грицюк, & Мілищук, 2021 : 182].

В основі нейропсихологічного підходу міститься теорія про три енергетичні блоки мозку, сформульованих О. Лурією.

1. Перший енергетичний блок забезпечує несвідомі неконтрольовані процеси: інстинкти, афекти, тонус. Він включає неспецифічні структури стовбура мозку, таламус, лімбічну систему та медіобазальні відділи кори.

2. Другий енергетичний блок приймає, сприймає та переробляє сенсорну інформацію. Основні функції блоку – це автоматизація навичок навчання. Його утворюють сенсорні проєкційні зони кори (потилична, тім'яна, скронева).

3. Третій енергетичний блок відповідає за програмування, регуляцію та контроль форм діяльності, як-от: довільні рухи, рухові механізми мовлення, складні форми поведінки тощо. Локалізація блоку – у лобових структурах (премоторна, моторна, префронтальна кора) [Zaytseva, Chan, Pöppel, & Heinz, 2015].

Винятковий вплив нейропсихологічної корекції розвитку полягає й у тому, що ним можна здійснювати позитивний вплив на фізичний розвиток дітей, які мають особливі освітні потреби, зіштовхуються із труднощами у школі, навчальному процесі [Бавольська, 2021]. Діти, які мають мовленнєві порушення, СДВГ, вимушені долати бар'єри як в повсякденному житті, так і в навчальній сфері. Нижче розглянемо детальніше про можливості корегування розвитку при цих особливостях силами нейропсихологічного підходу. Дослідники В. Смоляк і І. Турубарова наголошують на всеосяжному впливі мовленнєвих порушень: «Порушення в мовленнєвому розвитку негативно впливають на загальний психічний розвиток дитини, що проявляється у зниженні продуктивності запам'ятовування, затримці розвитку логічної та смислової пам'яті, утрудненні опанування розумовими операціями. Окрім цього, гальмується розвиток гри як провідної діяльності дитини дошкільного віку та розвиток комунікативних навичок» [Смоляк, & Турубарова, 2024 : 976]. Нейропсихологічна корекція мовленнєвих порушень у дитини базується на розумінні механізмів роботи мозку та вищих психічних функцій, які забезпечують її мовлення. У випадку порушення мовленнєвого розвитку, зокрема дизартрії, алалії чи загального

недорозвинення мовлення, нейропсихологічний підхід вивчає не лише сам мовленнєвий дефект, а й функціональні системи, які його підтримують: пам'ять, увагу, просторове сприйняття, рухову сферу, слухомовленнєвий аналіз тощо. Дослідниця О. Малина акцентує увагу на тому, що метою нейропсихологічного супроводу дітей при затримці психомовленнєвого розвитку є «систематична безперервна немедикаментозна активація підкіркових і стовбурових структур головного мозку, стабілізація міжпівкульової взаємодії і формування оптимального функціонального стану роботи кори великих півкуль головного мозку» [Малина, 2021 : 156]. Один із найбільш поширених неврологічно-поведінкових розладів розвитку – РДУГ – викликає інтерес у педагогів, психологів, неврологів, логопедів [Князєв, 2024 : 943]. Нейропсихологічна корекція дітей із РДУГ базується на розумінні специфіки самого розладу, а саме: незрілість або дисфункція окремих мозкових структур, зокрема лобних відділів кори головного мозку, що відповідають за контроль поведінки, увагу, саморегуляцію та здатність до планування. Дослідник корекційних заходів при РДУГ В. Князєв зауважує, що затримка розвитку виконавчих функцій у дитини із РДУГ призводить до комплексу патологічних проявів, які становлять каскад вторинних, третинних порушень, що через певний час формують ригідні структури в дитячій психіки [Князєв 2021 : 70].

Проаналізувавши джерела, ми можемо виокремити такі вектори розгляду проблеми нейропсихологічного підходу корекції розвитку дітей з особливими освітніми потребами:

1. Діагностичний вектор – включає аналіз збережених і порушених нейропсихологічних факторів, зокрема гностичних, праксичних, регуляторних функцій.

Наприклад, у дітей із РДУГ домінує порушення контрольного блоку, що проявляється в імпульсивності, нестійкості уваги, труднощах з гальмуванням реакцій.

При мовленнєвих порушеннях присутня недостатність кінестетичного та кінестетико-праксичного компонентів, що проявляється у тому, що дитина

спотворює звуки, має труднощі з артикуляційними програмами, мовленнєвою апраксією.

2. Корекційно-розвивальний вектор – реалізується через програму відновлення або стимуляції зони дефіциту.

Наприклад, при мовленнєвих порушеннях застосовуються вправи на розвиток артикуляційного праксису, фонематичного слуху, послідовності рухів, зорово-моторної координації (наприклад, методика Ахутіної, мікропрограми Лубовського).

При РДУГ включаються вправи на формування навичок самоконтролю, тренування розподілу уваги, гальмування імпульсивних реакцій (наприклад, ігрові завдання з правилами, вправи типу «Стоп-йди», нейропсихологічні лабіринти).

3. Системно-педагогічний вектор – передбачає включення нейропсихологічних знань у практику інклюзивного навчання, роботу логопеда, практичного психолога, дефектолога в команді супроводу.

При мовленнєвих порушеннях логопед, психолог і педагог узгоджують завдання, враховуючи нейропсихологічний профіль дитини: наприклад, дитині з лівопівкульною недостатністю підбирають вправи на синтаксис, граматику, дрібну моторику.

В ситуації із РДУГ команда фахівців розробляє індивідуальний маршрут підтримки з акцентом на організацію середовища, правила, сигнали, поведінкові маркери, а також гнучке подання матеріалу з урахуванням обмеженої уваги та перевантаження.

Нейропсихологічна корекція розвитку дітей із ООП передбачає такі етапи:

І етап: первинну діагностику стану дитини; на цьому етапі виявляються слабкі і сильні ланки функціональної системи. У випадку із мовленнєвими порушеннями фахівець визначає ці ланки в мозковій організації мовлення. Наприклад, у дитини можуть бути проблеми з формуванням внутрішнього мовлення, фонематичним слухом, послідовною організацією дії – усе це впливає на здатність розуміти та будувати мовленнєві конструкції. У випадку із РДУГ у дітей часто спостерігаються імпульсивність, труднощі з утриманням уваги,

низька стійкість до відволікання, проблеми з емоційною регуляцією, а також порушення дрібної моторики та міжпівкульної взаємодії.

ІІ етап: створення індивідуального плану корекції. Для дітей із мовленнєвими порушеннями розробляється індивідуальна корекційна програма, що містить вправи, спрямовані на розвиток конкретних нейропсихологічних функцій. Для дітей із РДУГ індивідуальний план корекції базується на виявлених ослаблених регуляторних функціях: здатність до інгібіції імпульсів, переключення уваги, довільної регуляції поведінки чи формування мотиваційної готовності до діяльності. Виходячи з цього, програма корекції передбачає не просто «вгамування» дитини, а розвиток в неї нейропсихологічного підґрунтя для того, щоб вона вміла застосовувати самоконтроль та ефективно здійснювати розумову діяльність самостійно.

ІІІ етап: проведення занять, спрямованих на стимуляцію розвитку слабко розвинених функцій. Корекційна робота мовленнєвих порушень передбачає комплексний підхід: спочатку розвиваються базові психічні функції (сенсомоторика, зорово-просторове орієнтування, слухова увага), а потім – мовленнєві навички. Велика увага приділяється моторному контролю (в тому числі артикуляційному), переключенню уваги, активізації лобових структур мозку, що відповідають за програмування, контроль і мовленнєве планування. Заняття проводяться в ігровій формі, з використанням сенсорної стимуляції, графомоторних вправ, логоритміки та спеціально розроблених вправ на розвиток мовленнєвого аналізу й синтезу. Для роботи із дітьми із РДУГ застосовується вправи на розвиток довільної уваги, пам’яті, моторної координації, просторових уявлень, мовлення та зорово-моторної інтеграції. Особливе місце займають тренінги саморегуляції, ігри на гальмування імпульсної відповіді (наприклад, ігри «Стоп-рух», «Не роби так, як я»), вправи на переключення уваги та послідовне виконання інструкцій. Крім того, активно застосовуються вправи на розвиток лобової активності мозку, що розвиває здатність у дитини планувати, прогнозувати наслідки, контролювати власні дії.

IV етап: регулярний моніторинг динаміки. Нейропсихологічний підхід у роботі із дітьми, які мають мовленнєві порушення, допомагає не лише усунути

прояви порушення, а й зміцнити нейропсихологічні основи мовлення. Це дає змогу досягти стійких результатів і попередити вторинні труднощі, з якими може зіштовхнутися дитина в навчанні та соціальній адаптації. Для дітей із РДУГ перевагами нейропсихологічного підходу є поступове зменшення проявів гіперактивності та імпульсивності, підвищення здатності до саморегуляції, покращення навчальних результатів та адаптації в соціумі. Перевага цього підходу полягає у тому, що у дитини із РДУГ не тільки змінюються зовнішні ознаки (поведінка), а формується внутрішній контроль. Окрім цього, звертають увагу дослідники О. Казачінер і Ю. Бойчук, у дітей із РДУГ при комплексному нейропсихологічному підході, поліпшується емоційний стан та стан мнестичних функцій, підвищується рівень інтелектуального розвитку та соціально-психологічна адаптація загалом [Казачінер, Бойчук, & Галій, 2024 : 140].

З початком повномасштабного вторгнення відбувалося збільшення уваги до нейропсихологічного підходу для корекції розвитку дітей ООП, зокрема, із мовленнєвим порушеннями. Це пов'язано із тим, що воєнні події здійснюють сильний психотравмуючий вплив, на який кожна людина реагує індивідуально. Особливо вразливою групою населення стали діти із ООП. Психотравмуюче напруження може негативно вплинути на стан мовленнєвих порушень, спричинити швидку втрату досягнуто прогресу мовленнєвих навичок або викликати тимчасові труднощі або зникнення мовлення при відсутності мовленнєвих порушень (мутизм, заїкання). Дослідниця Ю. Рібцун проаналізувала характер реакцій дітей із мовленнєвими порушеннями у зв'язку із воєнними діями. Відтак, для більшості дітей із функціонально-мовленнєвими труднощами характерними є психологічний регрес, забування навчального матеріалу, не завершення розпочатих фраз; дитина з труднощами лексико-граматичного оформлення мовлення (алалією), не володіє в словниковому запасі словами, які б описували її бачення, відчуття, переживання; дитина із труднощами фонетико-фонематичної складової мовлення з особливостями м'язового тонусу (дизартрія) через стрес може мати гіпертонус або гіпотонус: «кам'яніє», «одягає м'язовий корсет» або навпаки розслабляється настільки сильно, що не здатна вимовити слово; дитина із труднощами фонетико-

фонематичної складової мовлення без особливостей м'язового тонусу (дислалія) починає нечітко вимовляти звуки, відтворюючи усереднене звучання [Рібцун, 2022 : 205-206]. Діти із заїканням вразливі до раптових звуків: «..у дітей із заїканням, внаслідок порушеної нейропластичності, кожен новий вибух чи канонада, чергове місце перебування щоразу створює нову реальність, до якої дитина не в змозі адаптуватись» [Рібцун, 2022 : 207]. Українська дослідниця нейропсихологічного підходу доводить ефективність його впливу на дітей із заїканням: «Виконання нескладних логоритмічних вправ сприятиме уникненню психоемоційного напруження та інформаційного навантаження» [Рібцун, 2022 : 114].

Для забезпечення першого функціонально блоку головного мозку дитини треба виконувати вправи на стабілізацію та активізацію психоемоційного стану, дихальні та окорухові, масаж для регуляції тонусу, розтяжки, вправи на розгальмовування, вправи на пригадування своїх базових потреб (проводиться в перші три дні після стресової події). Далі, впродовж місяця, необхідно виконувати вправи для другого функціонально блоку головного мозку дитини, а саме: для розвитку слухових функцій та операцій, фонематичних процесів, вправи на взаємозв'язок аналізаторних систем, на різні види гнозису (зоровий, слуховий, тактильний, соматогнозис), а також на удосконалення просторових уявлень, мовлення. Через місяць після пережитого стресу доцільно проводити на активізацію третього функціонального блоку мозку – для цього підходять вправи для нормалізації короткочасної пам'яті, відновлення довільної уваги, повернення відповідальності за вчинки, здатність прогнозування, оцінювати результати власної діяльності [Рібцун, 2022 : 114; 118; 119].

Оцінка ефективності нейропсихологічної корекції розвитку дітей із особливими потребами здійснюється різноманітними методами. Серед провідних методів можемо зазначити такі:

1. Нейропсихологічне тестування за В. Лубовським, Т. Ахутіною.
2. Оцінка змін у мовленнєвій продукції (наприклад, за шкалами структурно-граматичної складності, фонематичної правильності).

3. Поведінковий моніторинг (спостереження за змінами уваги, моторної активності, рівня самоконтролю дитини у шкільному середовищі).

4. Стандартизовані опитувальники для педагогів та батьків, зокрема Шкала дефіциту уваги (Conners-3), Шкала соціальної адаптації тощо.

5. Додатковими інформативними засобами і методами є нейрофідбек, електроенцефалографічний моніторинг, що дає можливість зафіксувати об'єктивні зміни у мозковій активації після корекційної роботи.

Нижче ми наведемо приклади методик нейропсихологічної корекції, які використовуються в Україні для дітей із мовленнєвими порушеннями та РДУГ:

I. Нейропсихологічна гімнастика (за Л. Ткаченко, Т. Ахутіною). Передбачає комплекс вправ, спрямованих на формування міжпівкульної взаємодії, розвиток моторного контролю, уваги, просторових уявлень та саморегуляції. Методика адаптована та застосовується в багатьох інклюзивно-ресурсних центрах України, зокрема як базовий елемент у підготовці дитини до навчання у школі.

Приклад вправ:

1. Ходьба з рухами руками по черзі («праве коліно – ліва рука»).

2. Схеми дзеркального малювання (обома руками одночасно).

3. Вправи на переключення («червоне – підніми руку», «синє – присідай»).

II. Методика корекційно-розвивальних мікропрограм (за В. Лубовським, адаптація І. Лещенко), Передбачає короткі вправи для розвитку слабких ланок ВПФ – моторики, слухомовленнєвої пам'яті, просторових функцій, аналітико-синтетичних операцій. Орієнтована на дітей 5–10 років. Впроваджуються у логопедичних групах, в корекційних класах.

Приклад вправ:

1. Побудова простих схем із геометричних фігур за зразком.

2. Порівняння подібних слів або складів («мак»–«пак», «гараж»–«параж»).

3. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків на малюнках.

III. Методика «Психомоторний профіль» А. Геззела (адаптована версія Е. Гасельмана). Є інструментом нейропсихологічного обстеження та одночасної

терапії, що дає змогу оцінити та коригувати психомоторні, емоційні, поведінкові та пізнавальні порушення. Методику введено в практику інклюзивної освіти та в роботу дитячих нейропсихологів з дітьми, які мають РДУГ.

Сюди входять:

1. Ритмодвигунові вправи (ходьба з паузами, маршування).
2. Тест на постуральний контроль.
3. Вправи на імпульс-контроль («замри–рухайся»), координацію рухів.

IV. Методика «Ігрове гальмування» (адаптація за Т. Обуховою). За її допомоги здійснюється вплив на регуляторну сферу через гру з елементами правил, які передбачають самостримування, переключення та відстрочення дії. Рекомендована для роботи з дітьми 4–8 років із симптомами гіперактивності, імпульсивності, порушеннями послідовності дій.

Приклади ігор:

1. «Можна – не можна»: діти виконують дії лише на певні сигнали.
2. «Їжачок і сова»: імітація повільного/швидкого руху з чергуванням.

V. Програма «Розвиток мовлення на основі нейропсихологічного підходу» (за М. Ткаченко). Полягає у комбінуванні логопедичних й нейропсихологічних технік. Передбачає одночасну роботу над фонематичним слухом, артикуляцією, лексико-граматичними структурами та увагою. Застосовується як комплексна програма в логопедичних групах закладів дошкільної освіти та в індивідуальній роботі з дітьми 5–9 років.

Ми бачимо, що нейропсихологічний підхід до роботи з дітьми з ООП, зокрема з мовленнєвими порушеннями і РДУГ, забезпечує науково обґрунтовану платформу для побудови індивідуалізованої допомоги. Підхід дає змогу не лише виявити зону дефіциту, а й трансформувати підходи до навчання, виховання та психолого-педагогічного супроводу таких дітей. Досвід українських і зарубіжних фахівців свідчить про високу результативність цього підходу за умов міждисциплінарної співпраці та системної діагностики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Нейропсихологічний підхід демонструє високу ефективність у корекції розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Його цінність полягає у тому, що він враховує глибинні

нейрофізіологічні механізми формування психічних процесів. Включення нейропсихології до корекційних програм дає змогу значно покращити когнітивне, емоційне та соціальне функціонування дитини, а отже, підвищити рівень її життя та створення умови для максимальної реалізації здібностей. Подальші дослідження мають бути спрямовані на стандартизацію методик, розробку протоколів для різних нозологічних груп та оцінку довготривалих результатів корекції розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бавольська, О. Вплив нейропсихологічних методів корекції на фізичний розвиток дитини з ООП. *Вересень,* 2021, Том 5, № 4 (87). С. 20–23.
2. Бенюк, А. І. Нейропсихологічний підхід у сучасних наукових дослідженнях. *Зб.наук. пр. здоб. ф-ту спец.осв., псих.та соц.роб.* Вип.15. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В. 2022. С. 14–20.
3. Грицюк, І. М., & Мілищук, С. О. Особливості використання комплексної нейропсихологічної корекції у шкільному середовищі. *Академічні студії.* Серія «Педагогіка», 2021, 2(3), с. 179–184.
4. Казачінер, О. С., Бойчук, Ю. Д., & Галій, А. І. Комплексний нейропсихологічний підхід до здійснення діагностики та корекції СДВГ у дітей. *In The 8th International scientific and practical conference «Priority areas of research in the scientific activity of teachers»* Zagreb, Croatia. International Science Group. 2024. С. 136–140.
5. Кашуба, Л. В., & Стрілець, В. С. Нейропсихологічний підхід у компенсації порушень мовлення. *Theory and practice of science: key aspect*. Rome, Italy: Dana, 2021. С. 356–361.
6. Князєв, В. Вплив соціально-психологічних на поведінкові порушення у дітей із розладом дефіциту уваги та гіперактивністю. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Психологія») №10 (44), 2024. С. 941–954. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10(44)-941-954
7. Князєв, В. М. Особливості впровадження індивідуальної комплексної корекційної програми при психологічному супроводі дітей зі СДУГ молодшого шкільного віку. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія «Психологічні науки», 2021, (2), С. 69–77.
8. Малина, О. Г. Особливості нейропсихологічного супроводу дитини із затримкою психомовленнєвого розвитку. *Психологія та соціальна робота,* 2(54), 2021. С. 14–18.

9. Рібцун, Ю. В. Нейропсихологічний підхід у роботі з дітьми із заїканням. Подолання психотравм, зумовлених воєнними діями. *Modern technologies for solving actual society's problems.* Publishing House of University of Technology, Katowice, 2022, С. 113–120.

10. Рібцун, Ю. В. Запобігти, захистити, допомогти. Діти з особливими мовленнєвими потребами в умовах воєнного стану. *Вісник науки та освіти.* 2022. № 2. С. 201–212.

11. Смоляк, В. М., & Турубарова, А. В. Нейропсихологічний статус старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення ІІІ рівня. *Перспективи та інновації науки* (Серія Педагогіка, Серія Психологія, Серія Медицина), (3), 2024. С. 974–982.

12. Сущенко, Л. О. Нейропсихологічний підхід у корекції розвитку дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами. *Спеціальна освіта та соціальна інклюзія: виклики XXI століття*. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2021. С. 26–27.

13. Zaytseva Y, Chan RC, Pöppel E, Heinz A. Luria revisited: cognitive research in schizophrenia, past implications and future challenges. *Philos Ethics Humanit Med.* 2015, 10: 4. doi: 10.1186/s13010-015-0026-9.

REFERENCES

1. Bavolska, O. (2021). *Vplyv neiropsykholohichnykh metodiv korektsii na fizychnyi rozvytok dytyny z OOP [The influence of neuropsychological correction methods on the physical development of a child with SEN].* Veresen, Tom 5, № 4 (87). S. 20–23 [in Ukrainian].

2. Beniuk, A. I. (2022). *Neiropsykholohichnyi pidkhid u suchasnykh naukovykh doslidzhenniakh [Neuropsychological approach in modern scientific research].* Zb.nauk. pr. zdob. f-tu spets.osv., psykh.ta sots.rob. Vyp.15. Kamianets-Podilskyi: Vydavets Kovalchuk O.V. 2022. S. 14–20 [in Ukrainian].

3. Hrytsiuk, I. M., & Milyshchuk, S. O. (2021). *Osoblyvosti vykorystannia kompleksnoi neiropsykholohichnoi korektsii u shkilnomu seredovyshchi [Peculiarities of using complex neuropsychological correction in the school environment].* Akademichni studii. Seriia «Pedahohika», 2(3), s. 179–184 [in Ukrainian].

4. Kazachiner, O. S., Boichuk, Yu. D., & Halii, A. I. (2024). *Kompleksnyi neiropsykholohichnyi pidkhid do zdiisnennia diahnostyky ta korektsii sdvh u ditei [A complex neuropsychological approach to diagnosing and correcting ADHD in children].* In The 8th International scientific and practical conference «Priority areas of research in the scientific activity of teachers» Zagreb, Croatia. International Science Group. 2024. S. 136–140 [in Ukrainia].

5. Kashuba, L. V., & Strilets, V. S. (2021). *Neiropsykholohichnyi pidkhid u kompensatsii porushen movlennia [A neuropsychological approach to compensating for speech disorders].* Theory and practice of science: key aspect. Rome, Italy: Dana, 2021. S. 356–361 [in Ukrainian].

6. Kniaziev, V. (2024). *Vplyv sotsialno-psykholohichnykh na povedinkovi porushennia u ditei iz rozladom defitsytu uvahy ta hiperaktyvnistiu [The influence of socio-psychological on behavioral disorders in children with attention deficit hyperactivity disorder].* Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriia «Psykholohiia») No 10 (44), S. 941–954. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10(44)-941-954 [in Ukrainian].

7. Kniaziev, V. M. (2021). *Osoblyvosti vprovadzhennia indyvidualnoi kompleksnoi korektsiinoi prohramy pry psykholohichnomu suprovodi ditei zi SDUH molodshoho shkilnoho viku [The influence of socio-psychological on behavioral disorders in children with attention deficit hyperactivity disorder].* Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Psykholohichni nauky», (2), S. 69–77 [in Ukrainian].

8. Malyna, O. H. (2021). *Osoblyvosti neiropsykholohichnoho suprovodu dytyny iz zatrymkoiu psykhomovlennievoho rozvytku [Features of neuropsychological support of a child with delayed psycho-speech development].* Psykholohiia ta sotsialna robota, 2(54), C. 14–18 [in Ukrainian].

9. Ribtsun, Yu. V. (2022). *Neiropsykholohichnyi pidkhid u roboti z ditmy iz zaikanniam. Podolannia psykhotravm, zumovlenykh voiennymy diiamy [Neuropsychological approach in working with children with stuttering. Overcoming psychological trauma caused by military actions].* Modern technologies for solving actual societys problems. Publishing House of University of Technology, Katowice, S. 113–120 [in Ukrainian].

10. Ribtsun, Yu. V. (2022). *Zapobihty, zakhystyty, dopomohty. Dity z osoblyvymy movlennievymy potrebamy v umovakh voiennoho stanu [Prevent, protect, help. Children with special speech needs in martial law].* Visnyk nauky ta osvity. 2022. № 2. S. 201–212 [in Ukrainian].

11. Smoliak, V. M., & Turubarova, A. V. (2024). *Neiropsykholohichnyi status starshykh doshkilnykiv iz zahalnym nedorozvytkom movlennia III rivnia [Neuropsychological status of older preschoolers with general speech underdevelopment of the III level].* Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriia Pedahohika, Seriia Psykholohiia, Seriia Medytsyna), (3), C. 974–982 [in Ukrainian].

12. Sushchenko, L. O. (2021). *Neiropsykholohichnyi pidkhid u korektsii rozvytku ditei molodshoho shkilnoho viku z osoblyvymy potrebamy [Neuropsychological approach to the correction of the development of children of primary school age with special needs].* Spetsialna osvita ta sotsialna inkliuziia: vyklyky KhKhI stolittia, Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet, 2021. C. 26–27 [in Ukrainian].

13. Zaytseva Y, Chan RC, Pöppel E, & Heinz A. (2015) Luria revisited: cognitive research in schizophrenia, past implications and future challenges. Philos Ethics Humanit Med.10:4. doi: 10.1186/s13010-015-0026-9 [in English].

Матеріал надійшов до редакції 22.06.2025 р.